

LÊKOLÎNÊN KURDÎ

Dilazad A.R.T.

fasîkul
- 1 -

Zanîngeh

LÊKOLÎNÊN KURDÎ

fasikul

- 1 -

Dilazad A. R. T.
Stenbol, 2013
Zanîngeh

Zanîngeh : 23
Kurdî : 11
Lekolîn : 03

LÊKOLÎNÊN KURDÎ | fasîkul 1
Dilazad A.R.T.

Editor:

Ridwan Xelîl

Bergsazî:

Zanîngeh Media

Wêneyê Berg:

Anonim

Rûpelsazî:

Ridwan Xelîl

Redaktorya:

Nûpelda

Pisporê Zanistî:

Gulîstan Azad

Çap:

Çapxaneyê Zanîngeh a Dijîtal

Navnîşana Daxistina Pirtûkê
<http://www.zanîngeh.net>

Bo Na Pêwendî, Peşniyar,
Rexne û alîkirina We:

Dilazad A.R.T. :

0 505 235 53 24

dilazadart@gmail.com

dilazad.wordpress.com

Ridwan Xelîl:

0 505 638 61 33

ridwanxelil@gmail.com

ridwanxelil.wordpress.com

Zanîngeh

zanîngeh.net

zanîngeh@hotmail.com

Çapa Yekê

Zanîngeh

Stenbol, 2013

Hamû mafên pirtûkê ji aliyê nivîskar û weşanxaneyê hatine parastin.
Bêdestura nivîskar an weşanxaneyê bi tu awayî hemû pirxûk kopînabe,
belavnabe û hwd.

Bi awayê ku çavkanî were nivîsandin hûn dikarin jiberbigirin.

Naverok

Di Edebiyata Kurdî de Mêldarî û Dîdaktîzm	11
—Destpêk.....	11
—B- Kovara Hawar.....	13
—C- Di Kovara Hawarê de Mêldarî û Dîdaktîzm	15
—Encam.....	26
Di Kovara Hawarê de Folklor û Edebîyata Gelerî..	27
—Destpêk.....	27
—A- Folklor / Zanista Gelerî.....	28
—B- Hawar (15 Gulan 1932 – 15 Tebax 1943).....	29
—C- Di Kovara Hawarê de Folklor	31
—D- Ji Kovara Hawarê Mînakên Folklorê Kurdî	31
—Encam.....	39
Li Ser Pirtûka Şark Ulemasî	41
—A- Nasnameya Pirtûka Şark Ulemasî	41
—B- Jiyana Mehmet Çağlayan.....	43
—C- Ji Hêla Şeklî Ve.....	44
—D- Ji Hêla Naverokê Ve.....	44
—E- Naverok.....	44
—F- Kêmasîyên Pirtûkên.....	47
—Encam.....	48
Frêkansa Tîpan.....	49
—Tabloyên Frêkansa Tîpan.....	59

Pêşgotina Weşanên Zanîngeh

Bi slavên hêja...

*Bi berhemeke nû, bi awayekî nû em li peşberî we ne.
Lêkolînên Kurdî*

Em wek weşanên zanîngeh di xizmeta wêje û zanîna mirov-vahiyê de ne. Ev xebata me a girîng kefxweşiyê didê me. Li ser navê weşanên zanîngeh bangî tev lêkoliner û nivîska-ran dikin ku berhemên we ê ku li ser kaxezê nehatine weşandin hûn dikarin bi alikariya me di nav weşanên zanîngehê de bi awayê dijîtal bidin weşandin.

*Em her dem li benda xebatê we ne.
Xebat ji me, serkefkirin ji Xweda ye.*

*Li ser navê Weşanên Zanîngeh
Dilazad A.R.T.*

Jiyannameya Dilazad A.R.T.

Berpirsyarê Giştî ê Zanîngeh Media

Li ser çand, hûner û wejeyê dixebitê. Nivîs, helbest û lêkolîne nivîskar ê bi Kurdî û Tirkî di kovarên cihê dê bi Kurdî û Tirkî û di malperên cihê de hatine weşandin. Di bin sîya Zanîngeh Media de xebatên dokumenterî, klîp û filmên kurt amade dike.

Bi zimanê zikmakî re (Kurdî) dizanê zimanê Tirkî û Îngilîzî jî.

Berhemên Dilazad A.R.T.

Berhemên Kurdî

- 1- Destana Evînê, 2010
- 2- Ramanên Azad, 2010
- 3- Tûrik, 2011
- 4- Winda, 2012
- 5- Lêkolînên Kurdî | fasîkul 1

Berhemên Ku Wergerandine Kurdî

- 1- Rîsala Aborîye, 2010
- 2- Wateyên 12 Suretên Qur'an a Pîroz, 2011

Berhemên Tirkî

- 1- Nûpelda'ya Ağıt, 2001
- 2- Taşa Yazı Yazmak, 2010
- 3- Kurşunlar Yürek Ağlattı, 2011
- 4- Yolcu, 2011
- 5- Şagird, 2012
- 6- Başkaldırı Şiirleri, 2012
- 7- Dijle'nin Çocukları, 2012
- 8- 35 Bomba Roboskî, 2012

Ez Vê Xebatê Diyarî

Azra Zelal û Zehra Dilşa dikim

Azadî hinekî di azadî...

Di Edebiyata Kurdî de - Mêldarî û Dîdaktîzm - (Ji Êwra Hawarê)

Destpêk

Qaîdeyeke civaknasîye ku her kom an her netew bi saya rewşenbîrên xwe şaristanîya xwe avadikê. Rewşenbîr, mejî û hişê civakan e. Peşketina civakan bi zanayên pêktê. Civak li ser şopên zana û rewşenbîrên xwe dimeşin.

Her rewşenbîr di sirûştta xwe de, xwe deyndarê gelê xwe û ê mirovatîye dibîne. Bi vê armancê kesên zana ew emanet û deynê di stûye xwe de ji bo bidin xwedîye wa - gel - tekoşî-neke bêhempa dimeşenin.

Piştî hilweşandina Împaratorîya Osmanî tev netewên diben fermandarîya Osmanîyan de azadîya xwe bidestxistin. Tenê Kurdan rizgarîya bidestnexist. Her çiqas sedemên vê pirsê gelekbin jî a sereke nezanîne. Gelê Kurd bi aşîrtî dizanê bijê. Li gorî Kurdekî feodal sînorên dinye bi sînorên êla wî giredane. Di rewşeke bi vî rengî de rewşenbîrên Kurd têgihiştin ku çare û dermanê civaka Kurdan zanîne, xwendine,

peşketina zanistîye, hişmendîye... Bi vê armancê dest bi hişyarkirin û perwerdekirina gel kirin.

Kovara Hawar bi armancên hişyarkirin û perwerdekirina gel hate saz kirin û çap kirin. Di nav vê komê de gelek rewşenbîr, zana, mela, şêx cîhgirtin. Hawar bû bû deng û qîra zanayên Kurd ku di guhê gelê Kurde çingînêye bênê. Kurdan hişyar û perwerdebikê.

A- Dîdaktîzm

Dîdaktîzm; tê manaya perwerdekirin, hîn kirin. Ev bejê di bi bingêha xwe ji zimanê Fransevîye. Ji bêjeya 'didactique' tê. Dîdaktîzm bi armanca ku mirovan perwerdeyî hin ramanên diyarkirî bikê heye. Bi armanca ku ehlaq, dîn, felsefe, teknoloji hîn mirovên dî bikin berhemên edebî derketin holê. Li gor vê na hemû helbest û çîrok û romanên ku bi neta mirovan ji bo hin armanca perwerde bikê dibine berhemên dîdaktîk. Bi heman armancê metnên dînî ku a bitevahî şîretîn û gotinên bav û kalan dikevin kategorîya dîdaktîzmê.

Dîdaktîzm pêşî di berhemên helbestî de xwe da xuyakirin. Ji ber zû we rê jiberkirin şîret avayekî helbestî dihatin nivîsîn. Mesele Kutadgu Bîlîga Yusuf Has Hacîp (1070) ji ber şîretên ehlaqî, jiyaneke şareza, revebîrîya dewletê berhemeke dîdaktîk e. Berhemên Şêx Sadîyê Şîrazî Bostan û Gulîstan jî berhemên dîdaktîkin.

B- Kovara Hawar

Kovara ku 15ê Gulana 1932 heta 15ê Tebaxa 1943yan di bin berpirsîyarî C. A. Bedirxan de li bajarê Şamê wek 57 hejmara derketîye. Heta hejmara 23yan bi alfabe-yên latînî û erebî derdiket. Ji hejmara 24an pêve tenê bi latînî weşana xwe doman.

Hawar entellektûêlen dema xwe yê Kurd li dora xwe civandin. Di serî C. A. Bedirxan, K. A. Bedirxan, Cegerxwin, Qedrîcan, Osman Sebrî, Dr. E. Nafîz û her wek va na bi dehan kes li dora Hawarê kom bûn.

Dema Kovara Hawarê derdiket Şam dibin fermandarî-ya Fransa debû. Ji ber vêna di tev hejmarê Hawarê de beşa Fransî heye. Ji bilê vêna hin nivîsên dîyaletîkên kurdî wek so-ranî û dimilî jî di hin hejmaran de cîh girtine.

Kovara Hawar di sala 1998 ji hêla Firat Cewerî ku berpir-sîyarê Weşanên Nûdemê bû, tev hejmar bi awayekî 2 berg da weşandine.

Girîngîya Hawarê ji her alî ve bandorek mezin li ser jiyana kurdewarîye kiriye. Hawar bi taybetî li ser dîrok û erdnîgarî û çand û folklor û edebîyata kurdî rawestîya ye.

Taybetmendîyekê dî ya Hawarê ew e ku alfaba latînî li gor hizr û ramana kurdî saz kir. Ev tenê jî girîngîya Hawarê derdixê berçava. Îro jî pirranî kurdên ku bi latînî dinivîsê-

nin alfabeya C. A. Bedirxan bikartênin. Alfabe ya têkuzkirî di hejmara Hawarê ya 24an de xwe nîşanda. Di hejmara 24an de dengkirina tîpên K û Q pevhatin guhertin. Piştî vena ev alfabeya îroyîn saz bû.

Rewşenbîrên Kurd, ji bo hişyarkirin û perwerdekirina gelê kurd gelek xebatên hêja kirine. Hawar wê demê bûbû deng û qîrîna zanayên kurd. Ji bo dengê xwe bilindtir bikin xebatê rengîn kirin. Ji bo ku kurd ji teralîyê û nezanîye şiyarbibin û bibin xwedî hestên netewî gelek şîret hatine nivîsandin. Gilî û gazincên xwe anîne ziman. Rewşenbîrên Hawarê hewl dane ku gelê kurd hinî şaristanîyê, azadîyê, kurdperwertîye bikin.

Ji bo ku kurd zanabibin ew perwerdekirin. Wek Gramera Kurmancî, Rewşa Dinya ye...

Hawar ji bo ku hestên netewî avabikê ji dîroka kurdan kesên girîng dane nasandin. Wek Selahaddînê Eyyûbî el-Kurdî, Cizîrî, Xanî...

Edebîyata kurdan da naskirin. Wek Mem û Zîna Xanî, Dîwana Cizîrî...

Dîroka kurdan bi kurdan da naskirin. Wek beşên Tarîxa Kurd û Kurdîstan...

Îslamîyeta rast nişanî mirovan kir. Wek Tefsîra Quranê, Hadîsên Peyxember...

Dinya bi kurda da naskirin. Wek Yewnanîstan, Ûkranye...

Folklor a kurdan da naskirin. Wek gotinên bav û kalan, çîrokên geleri, stranên geleri...

C- Di Kovara Hawarê de Mêldarî û Dîdaktîzm

Kovara Hawar hejmara xwe ya yekem 15ê Gulana 1932an de derdixe. Di hejmara yekem de C. A. Bedirxan armanca xwe bi van gotinan dîyardikê: 'Hawar dengê zanîné ye. Zanîn xwe nasîn e, xwe nasîn ji me re rêya felat û xweşiyê vedike. Her kesê ku xwe nas dike; dikare xwe bide naskirin. Hawara me berî her tiştî heyina zimanê me di dê naskirin. Lewma ku ziman şerta heyînê a pêşîn e. Hawar jê pêve bi her tişte ko kurdanî û kurdîtî pê bendewar e, de mijûl bibe. Tinê siyaset je dûr e, xwe naxe siyasetê. Hawarê sîyaset ji civatên welati re hiştîye. Bi siyasetê bila ew mijûl bibin. Em jî di warê zanîn, hiner û sinhetê de dé bixcibin'¹ piştî vêna C. A. Bedirxan rêbazê xebatên xwe eşkere dikê. 'Awayê xebatê; Kareki ko bikare biçe serî, divêt je re pronivisck bêçêkirin. Me pronîvîsa xwe ser bingehên jêrin lêkiriye;

1- Belavkirina Elfabeya kurdî dinav kurdan û hînkirina wê.

2- Sehitiya zarên kurdî û berhevdanina wan.

3- Ber hevkrina çirok. çirçirok û her texlît laje û stranên kur-di birêve belavkirina wan.

1 - C. A. Bedirxan, Kovara Hawar, h 1.

- 4- Seniladin û belavkirina diwancn kurdi.
- 5- Sehiti ser rcks û qeydên stranên kurdî.
- 6- Sehîti li ser teşlid rêzikên kurdî û Kurdistanê.
- 7- Dîrok û erdnigarî.¹

Rewşenbîrên ku li derdora Hawarê kombûne di her nivîsa xwe de gelê Kurd perwerdeyî edebîyata kurdî, zimane kurdî, terbîye, dîn, çand û hûnerê dikin. Kamiran Bedirxan di nivîsa Edebiyata Welatî de: 'Vêca, divêt ko em bi zmanê dé û bavên xwe, bi zmanê şirin û délal, bi zmanê kurdî, bi kurdiya xwerû binivîsîn, û fikr û hisên xwe ji çirok û stranên kurdî bigirin.'²

Di nivîsa bi navê 'Civata Arîgarîye ji bo na Kurdên Belen-gaz' de nivîskar 'Kurdino! Em miletê kurd, ji her kesî bêtir hewcedarê arîkarîya hev in. Ji me re ewçend zanîn û hiner û hinerwerî jî divê. Ji lewra ko em ji bêxweyîti û berberiyê ketine binîya kortala nezanî û belangazîyê. Ji bo na ko em bikarin bèn ser xwe û ji vî halî bifilitin, divê em destgîrên hev bibin, xwe bidin ber barên hev û yekdil û yêgdeng qerara xwe bidin. ... Madam heta îrû ji nav me ew dewlemendêki camêr derneketine ko bi derbkê hezar zêran bidin û ji bona miletê xwe dibistanan û binyanên xêrê çêkin, dive em xwe bi xwe bixebitin û bi yek du kirûşên xwe wan hezar zêran bidin hev.

1 - C. A. Bedirxan, Kovara Hawar, h 1.

2 - K. A. Bedirxan, Kovara Hawar, h 1.

... Ji xwe her kes deyndarê miletê xwe ye, ji ber ko ewî ew bixweyî kiriye, ji ber ko ber kesî nanê miletê xwe xwariye û her kes dizane ko «Nanê mêran li mêran bi deyn e». Werin, xwe bilezînin û deynê xwe ji miletê xwe re bidin.¹

Qedrîcan di helbesta xwe ya bi navê Berdêlk ê wiha hawar dikê:

*Rabe mêze ke, hebek li doran
Te xew dirêj kir, em pir li ber man
Êdin mezin i, lolo lawecan
Rabe Bedir-Xan, de rabe lo lo!*

*Hişyar be êdî, niho pir qenc e;
Axa Kurdistanê, ji te re genc e;
Paşîya xewê, bi zane renc e,
Rabe Bedir-Xan de rabe lo lo.*

*Gurê devbixwîn kete nav berxan
Ma nizanî berx berx zarê Kurdan
Bûne armanca rimanên roman
Rabe Bedir-Xan, de rabe lo lo!
Dewra felekê, eger ko kin e,
Razan ji me re, qet bi kêr nîne
Mesken ne nivîn, dar û devî ne,
Rabe Bedir-Xan, de rabe lo lo!*

*Îrû ye namûs, îrû ye xeyret
Der û poxanan, em bûne ibret
Êdin bes nîne, divê hemiyet
Rabe Bedir-Xan de rabe lo lo!*

1 - Kovara Hawar, h 2.

*Çerxa felekê, eger nesîm e
Pêsi ko herçend, kozik kemîn e
Çavê xwe veke, xwedê kerîm e
Rabe Bedir-Xan, de rabe lo lo!*

*Çiman nabêji, gelo çi hal e,
Sebra me ne ma, binal biqale
Rabe ji me le, meydan kemal e
Rabe Bedir-Xan, de rabe lo lo!*¹

Cemîlê Haco di nivîsa xwe ya bi navê ‘Kurmanc Qencin lê Nezanin’ de dibejê: ‘Kurd qenc in û xwina wan hemî namûs, rûmet û cisaret c. Ji lewra wilo radibin hevdû dikujin û malên hev dixun. Yek ji wan serê xwe ji êdin re natewine. ... Heke miletê kurd ji mina van miletên din ko îrû pêşde çûne, zana bûne do disan li pêşîya hevalan hemîyan bûna û di nav miletan de meşhûr bibûna. Le piçki şûnda mane. Dermanê zana bûnê jî eve. Heçî ko kurd e û dibêje ez çêlîyê kurdan im divê arîkariya civata kurd bike, her kes li gora halê xwe, da ko civat ji bikare menfeatekê li me bike, zarowên me “bide xwendin û dibistanan bîne devê derîyê me. Ma ne çêtir e ko em şêst heftê zêrên zer li yek zarokî bidin heta ko em li bajarkî ji van en dûr bidine xwendin? ... Tu tişt jî, mirovan zana nake ji xwendinê pêve.’²

1 - Qedrîcan, Kovara Hawar, h 6.

2 - Cemîlê Haco, Kovara Hawar, h 7.

C. A. Bedirxan di nivîsa bi navê 'Welat, Welatînî û Al' de dibejê: 'Hergav bi hev re dest bi dest, ji bo na xweşî, avahî û azahîya welatê xwe dixebitin. ... Herê dixebitin ko welatê wan mekevit bin destên milletên din. ... Her millet xweyîyê alekêye. Al nîşana millet û welêt e.

Tevayiya heyîna miletan di ala wan de civiyaye. Al namûs, rûmet û bextê miletan e. ... Ala kurdan, ji jor ber bijêr ve, ser hev, sor, sipî û kesk e, di nava wê de roj diçirise.¹

Lawê Fendî di 'Derdê Nezanîyê' de 'Vê nezaniyê em kuştin. Em nezan ne bûna ne diketin vi halî. Dermanê nezanîyê jî xwendin e. Jixwe bi belav bûna herfên nû xwendin û nivîsandina kurdmançî gelekî hêsanî bûye. Niho dibistanên me nînin, divêt herçî xwenda herçî nexwenda û nezanan bixwînin in.'²

Di helbesta Pendnamê de Cegerxwîn;

*Hingi geriyam ez li dinê min qe nedî
Kes misli me bê yar û bira, dost û xwedî
Rézek me nivisî me nema eyb û fedî
Rabû ji xewê der seherê da semedi
Ya reb tu ji bo milletê kurdî meded î.*

*Ey kurde li dor şax û çiyar dest û newalan
Çawan dikujî yar û biran dost û hevalan
Her wextî dikêsim keser û derd û mitalan*

1 - C. A. Bedirxan, Kovara Hawar, h 9.

2 - Lawê Fendî, Kovara Hawar, h 14.

*Dijmin ji xwe ra ger bibine keys û fesalan
Dé jehreke qatil wekî selwa bi we dî.*

*Xweşxwanê di min çûne semawati felek
Hişyar dikirin cin û şeyatîn û melek
Rabin ji xewa cehlê vekin çavên di belek
Men ase cehûlen sibûlen nari selek
Ev cehl û nifaqa me hemî bê xeredî.*

*Rabin ji xewa cehlê bikin cehd û şer e.
Lewra me bi guh seh kiriye ev xebere
Bari ko emir kir bi îbadete ji me re
Go evdê mino rabe çî bikî ez bi te re
Hêvî me heye em bigirin vî beledi.
Ger hêvî heye vî beledî em bigirin
Rabin herçî ko kurdin tevî hûr û gir in
Malê xwe bibin top û teyaran bikirin
Serbestî bibin, yan li dinê em bimirin
Min her-rî fîraqil wetenî wel-hesedî.*

*Herçî ko me gotî ji we ra guh bidine
Alem hemî însan e ji bil me bi tinê
Bê top û teyare, bi tenê man li dinê
Ciz'ek ko ji îmanê ye hibba wetenê
Lew péteke agir ji weten da kebedi.*

*Şer 'a nebewî hikmê hadîsa wî hilat.
Bo sêx û melan ma li dinê fitr û zekat
Herçî ko Cegerxwîn e nema sebr û tebat
Zanim ko heye piştî heyatê ra memat
Lewre ko nehim xeyrî Xwedê kes ebedî.¹ dibejê.*

K. A. Bedirxan ji hejmara 27 heta hejmara 57 bi navê Tefsîra Quranê, ayetên Quranê wergerandine Kurdî. Bi heman rengî hedîsên Hz. Muhammed jî bi navê Hedîsên Cenabê Pêxember wergerandine kurdî. Lê wergerên hadîsan ji hejmara 27 heta hejmara 46e.

Mesele di wergera sureyê çekekê (Baqara) ayetên di navbera 1 - 8an de;

‘Bi navê Xudayê pak ê dilovan û mihrivan.

1 - E.L.M. Ji wan herfan miraz çî ye Xwedê dizane.

2-Ew kitêb bê şik ji b ona bawermendan réke rast e.

3 -Yen ko baweriya xwe bi xeybê (mina bihuşt û dojahê) tînin, nimêja xwe dikin û ji rizkê ko me daye wan, di riya xwedê da didin, arîkariya sêwi û belengaza dikin.

4 - Ew bawermendên ko bi kitêba ko ji te re dahatiye û bi yen ko berî Quranê dahatine bawer dikin û bi axiretê înanîya xwe tinin û pê ewle ne.

5 - Wan bi kerema Xwedê dane ser riya rastiyê û ewê bigehin rehm û qênciya Xwedê.

6 -Yen ko kufir kirine, tu wan bi ezabî bitirsînî an ne tirsînî mîna hev e, baweriya xwe bi Xwedê û bi axiretê nayînin.

7 - Xwedê dil û guhên wan mor kiriye û di ber çavên wan re perdeyek kişandiye, ji wan re ezabekî mezin heye.

8- Hin hene ko dibêjin me baweriya xwe bi Xwedê û bi roja Axiretê aniye lê wan di rastiyê de baweriya xwe pê ne anî ne.¹

Û ji wergerê hadîsan;

1-Ji bona her deri mifteyek heye, mifta bihuştê ew e ko mirov ji biçûk û belengaza hez bike û li halê wan bipirse.

2-Heçî malê milletî bê rê dixwin para wan dojah e.

3 -Bawermend divê bi sûr û gotina xwe cihadê bikin û pişta zilm û neheqiyê, derewker û zalima bişkînin.

4 -Xwedê qenc e, ji kenciyê hez dike; pak e, hej pakijan dike; comerd e, ji comerda hez dike.

5 - Di roja piştawiyê de piraniya xelkê ji ber gotinên bêrê û beredayi wê bêne êşandin.

6 - Dev û dranê xwe ber pakij bigirin.

7 - Piştî imanê tiştê çak ew e ko xelk ji hev û du hez bikin.

8 - Hûn birayê hev in, arîkariya hev û du bikin, rastiyê bêjin hev û li hev xedarî û bêbextiyê me kin.

9-Yê ko baweriya xwe bi Xwedê û bi axiretê aniye an qenciyê dibêje yan devê xwe digire.

10 -Ji gulçiçekên pengava û ji jinên spehî û bêesil xwe bi-parêze.²

1 - K. A. Bedirxan, Kovara Hawar, h 27, wergerên ayetên 1 – 8 ê sureya Baqara.

2 - K. A. Bedirxan, Kovara Hawar, h 27, wergerên hadîsên Hz. Muhammed.

Di helbesta 'Bi Yek Bin' de K. A. Bedirxan bangî kurda dikê;
*Şêx, axa, beg, gundi, pale hemi brayên hev in,
Û welat bi xebat û xêrêtawan hemiyan aza dibe.
Gundî û mêla û şêx û axa,
Seyda û feqî, nezan û zana
Em kurd in, erê; û yekdil in em;
Şabûnî û matemê de hemdem.
Axa û mêla û pale, koçer,
Kurd in û hemi bîra ne yekser.*¹

Rewşen Bedirxan di hejmara 28an de wek temsîlkirina jinê kurd nivîsek bi navê 'Jin û Bextiyarîya Malê' nivîsîye.

Jin û Bextuyarîya Malê

Gelek jin hene; bawer dikin ko rehetî û xweşiya malê bi père û dewlemendiyê ye. Lê ne we ye. Seadet û bextiyari ne ji dewlemendan bi tenê re ye. Xincikên belengazan bene ko seadet û bextiyarî, ji qesra dewlemenda çêtir û bêtir, tê de qerar digirin û bi rehetî cih dibin. Carina seadet sadejiya ye û bextiyarî pê rewşen û geş dibe. Sadejiya xwediya malê ew e ko bi xelké dora xwe re mihirvan û dilovan bibe, piçûkan neêşîne, bi mezinan re ji adetê der midarayê neke. Bi van wesfan xwediya malê dikare hejkirina xelké xwe, ci kiçik, ci mezin, ber bi xwe ve bikişîne û bibe perestiya wan. Gelek tiştên bêhemiyet hene ko carina jin li ser wan disekin û bi stûriyê pergala mala xwe xerab dikin. Ji xwe erin her tiştî tevî hev dike û tamsariyê dixê hêlîna seadetê. Ji jinan re divêt ji mêran

1 - K. A. Bedirxan, Kovara Hawar, h 28.

bisebirtir bibin û gava mêr dixeyidin ew sebirê bi xwe bidin. Erin agireke, ji bo vekuştina wî, je re av divêtin, je re hênîkahî gerek e, ne agirekî din. Ber vé yekê gava mêr germ dibin divêt

jin honik bibin û wê germiyê şirgerm bikin.¹

Di nivîsa 'Ji Xortan Re' Nureddîn Usif ji Rudyard Kipling metnek daye.

Ji Xortan Re

Rudyard Kipling şair û feylesofê ingiliz! Şîret li xortan kiriyê û gotiyê:

Te dit ko xelk di dora te de şaş bûn û ji te re dibêjin tu jî şaşî; guh mede wan. Ko xelk ji te kete şikê, tu ji xwe bawer bibe û guh mede gotina wan. Heke dikari bendewar bibî û ji bendewariyê bêzar nebî; ko xelkê derew li te kir tu hergav bide ser riya rastiyê. Heke xelkê ji le nefret kir tu ji wan mexeyide. Xeyalan bike lê wan ji xwe re meke xwedi. Baş bi-fikire, lê fikrên xwe ji xwe re meke serêş. Serdestî û bindestî, van her du xapinokên ha wek hev bizane û xwe bi wan mede xapandin. Heke gotinên te en rast derew derêxistin û gotin ko tu xelkê dixapini tu guh me de wan. Bi salan ve dixebitî, xwediyê tiştan dibî, pist re, rojekê wan giş winda diki û ji nû ve ji bo pêk anîna wan dixebiti.²

1 - Rewşen Bedirxan, Kovara Hawar, h 28

2 - Nureddîn Usif, Kovara Hawar, h 28.

K. A. Bedirxan di nivîsa 'Rabûn û Rûniştin' de li ser jiyana civakî rawestîya ye.

Rabûn û Rûniştin

Kurd gelek bi edep û terbiye ne. Rabûn û rûnistina wan, dan û standina wan bi rêz û tertib e. Kurd nazik, giran û bi edep in. Xwediyê gotina xwe ne; paşgotiniya xelkê nakin; dostê dostê xwe, û dijminê neyarê xwe ne. Pir naxêvin, gotina xwe bê sebeb dirêj nakin, gava erê dibêjin erê ye û gava no dihêjin no ye. Beriya ko tiştêkî bêjin wî tiştî xweş didin eqlê xwe û êdî ji gotina xwe bi şûnda venagerin; heke wad dan pojman na bin; bi dilxweşi û ciwamêri wada xwe tînin cih. Lê ez dibinim, hin di wan, rêz û rêzikên bav û kalên xwe ji bir kirine û bi adetên milletên biyanî en nexweş emel dikin. Ev tiştêkî ne çak e, xerab e. Divê mirov dev ji adetên bav û pèşiyên xwe en qenc bernede.

Tenbîh û qeydeyên jêrin ji bona wan in: Gava ji kesekî tiştêkî dixwazin, me bêjîn bide min, lê bêjin ji kerema xwe bide min. Ko ji we re tiştêk dan - spas- bêjin û pê dilxweşi û minetdariya xwe bidin zanin. Gava kesek ji we tiştêkî dixwaze û kerem ke dibêje, lê vegerînin û bêjin di nav keremêde bimini. Heke kesek banî we kir; lebê an fermû, an ez xulam, ez benî, ez gorî, ez kurban bibêjin. Kurd hemî wisa dibêjin.¹

Sibhîye Diyarbêkrî di nivîsa bi navê 'Deramanê Nezanîye' de dibejê;

1 - K. A. Bedirxan, Kovara Hawar, h 30.

'Xeberbêjê min ji min pirsî û got: Bi te kîjan êş beri hemiyan divêt bête derman kirin? Min lê vegerand û got é: Di canê milletê kurd de du kunêrên xedar hene; wan canê millet koti kirin û gihan hestî; divêt ev her du kunêr bêne bi der kirin. Ev her dû kunêr, nezanî û berberî ne. Dermanê nezaniyê zanin û dermanê berberiyê yekîtî ye.¹

Encam

Rewşenbîrên Hawarê wek mamosteyan bangî gelê xwe di-kin. Bi taybetî li ser nezanîya kurda dirawestin. Ku nezanî bi tena serê xwe kurd bindêstî gelên dî kiriye û kurd xîzan hiş-tîye. Ji bo ku gelê kurd ji vê xewa şêrîn şiyarbibê nivîskarên Hawarê hewldan dane perwerdekirina gel. Bi ve armancê gel şîretkirine û gel hînî dîrok, çand û erdnîgarîye kirine.

Di Kovara Hawarê de Folklor û Edebîyata Gelerî

Destpêk

Netew bi çand û folklorê xwe hebûna xwe eşkere dikin. Netewbûn li ser koka folklorê tê avakirin. Dewlemendiya zimanan jî li gor dewlemendiya çandê ye. Çand bi awayekî siruştî avadibê. Folklor, mejî û canê civakêye. Folklor ji nav kanîya gel dizê, di demên duvdirojê dibê derya. Her ferdekî civakê xwe wek parçeyek ji wê deryayê dihesibênê.

Bi taybetî di demên ku dewletên netewî derketin ser rûye erdê mirov ji qedr û qîmetê edebîyata gelerî haydarbûn. Piştî ku împaratorî hilweşîyan netew û komekên kêmjimar pêdivîya ku xwe bi bingehekê girêbidin derket meydanê. Ji ber vîna her rewşenbîr kete ser şopa jiyana gel. Rewşenbîra dizanîbû kû zimanê zelal û torevanîya paqij li ba gel e.

Bi heman armancê zana û hişmendê kurd ji bo ku gelê kurd hişyarbikê berê xwe da çanda gel yanî berê xwe da folklorê gel. Ku dinav folklorê de çîrok, stran, metelok, gotinên bav û kalan, biwej, nifir, siqêf, lorîn, heyranok... hebûn. Ji bo komên ku civakê avadikin bibin netew peşî dibê çandê hevpar bijîn. Ji bo vîna zimanekî zelal û zimanekî ku her kes

jê fêmdikê pêwist e. Rewşenbîrê kurd jî ji bo ku kurd ji asîmilasyone rizgarbibin folklorê kurda bi kurdan dane naskirin. Heta wê demê heya kurda ji dewlemendîya çanda wa nebû. Erê di jiyana civakî de ev tev tişt bikardianîn lê awayekî dewlemend lê nenerîne.

A- Folklor / Zanista Gelerî

Folklor bi wateya xweyî sereke torevanîya gel e. Bi zimanekî dî zanîna gel ya sirûştîye. Lê dema ki bûye şaxekî zanistê bi wateya zanista gel hatiye navkirin. Naxwe folklor; zanista netewekî an komekî hevraman ya berhemên çandîye. Wek edebîyata devkî, tore, bawerî, xwarin, mûzîk, listik, bijijkîya gel, cil û berg ...

Bejeya Folklore bi zimanê fransevîye. Folk tê manaye gel, lore jî tê wateya zanist e. Lê belê cara yekem bejeya folklore ji hêla lêkolînêrê Britanî William Thoms (1803 – 1885) ve hatîye bikaranîn.

Folklor, çiqas belavdibê dewlementir dibê. Folklor li devera ku belavdibê hîmên nû digrê û carna hîmên xweyî kevin windadikê an rûyên wa diguherê. Folklor, herikbar e, yanî ne statîk e. Folklorê mirovan an ya netewan çiqasî kevîn bê wilqasî dibê delîl ji bo îsbatkirina hebûna xwe.

Bi heman armancê rewşenbîrên kurd ê ku li der dora Hawarê gihiştibûn hev folklorê kurdî ji zimanê devkî derbasî

zimanê nivîsê kirin. Bi saya vê nivîsandinê gelek tişt ji ber windabûnê xilasbûn. Hawar ev misyona giran li gor şart û mercên dewra xwe anîn çîh.

B- Hawar (15 Gulana 1932 – 15 Tebax 1943)

Kovara ku 15ê Gulana 1932 heta 15ê Tebaxa 1943yan di bin berpîrsîyarî C. A. Bedirxan de li bajarê Şamê wek 57 hejmara derketîye. Heta hejmara 23yan bi alfabeyên latînî û erebî derdiket. Ji hejmara 24an pêve tenê bi latînî weşana xwe doman.

Hawar entellektûêlen dema xwe yê Kurd li dora xwe civandin. Di serî C. A. Bedirxan, K. A. Bedirxan, Cegerxwin, Qedrîcan, Osman Sebrî, Dr. E. Nafîz û her wek va na bi dehan kes li dora Hawarê kom bûn.

Dema Kovara Hawarê derdiket Şam dibin fermandarîya Fransa debû. Ji ber vêna di tev hejmarê Hawarê de beşa Fransî heye. Ji bilê vêna hin nivîsên dîyaletîkên kurdî wek soranî û dimilî jî di hin hejmaran de çîh girtine.

Kovara Hawar di sala 1998 ji hêla Firat Cewerî ku berpîrsîyarê Weşanên Nûdemê bû, tev hejmar bi awayekî 2 berg da weşandine.

Girîngîya Hawarê ji her alî ve bandorek mezin li ser jiyana kurdewarîye kiriye. Hawar bi taybetî li ser dîrok û erdnîgarî û çand û folklor û edebîyata kurdî rawestîya ye.

Taybetmendîyekê dî ya Hawarê ew e ku alfaba latînî li gor hizr û ramana kurdî saz kir. Ev tenê jî girîngîya Hawarê derdixê berçava. Îro jî pirranî kurdên ku bi latînî dinivîsênin alfabe ya C. A. Bedirxan bikartênin. Alfabe ya têkuzkirî di hejmara Hawarê ya 24an de xwe nîşanda. Di hejmara 24an de dengkirina tîpên K û Q pevhatin guhertin. Piştî vena ev alfabe ya îroyîn saz bû.

Rewşenbîrên Kurd, ji bo hişyarkirin û perwerdekirina gelê kurd gelek xebatên hêja kirine. Hawar wê demê bûbû deng û qîrîna zanayên kurd. Ji bo dengê xwe bilindtir bikin xebatê rengîn kirin. Ji bo ku kurd ji teralîyê û nezanîye şiyarbibin û bibin xwedî hestên netewî gelek şîret hatine nivîsandin. Gilf û gazincên xwe anîne ziman. Rewşenbîrên Hawarê hewl dane ku gelê kurd hinî şaristanîyê, azadîyê, kurdperwertîye bikin.

Ji bo ku kurd zanabibin ew perwerdekirin. Wek Gramera Kurmancî, Rewşa Dinya ye...

Hawar ji bo ku hestên netewî avabikê ji dîroka kurdan kesên girîng dane nasandin. Wek Selahaddîne Eyyûbî el-Kurdî, Cizîrî, Xanî...

Edebîyata kurdan da naskirin. Wek Mem û Zîna Xanî, Dîwana Cizîrî...

Dîroka kurdan bi kurdan da naskirin. Wek beşên Tarîxa Kurd û Kurdîstan...

Îslamîyeta rast nişanî mirovan kir. Wek Tefsîra Quranê, Hadîsên Peyxember...

Dinya bi kurda da naskirin. Wek Yewnanîstan, Ûkranye...

Folklorê kurdan da naskirin. Wek gotinên bav û kalan, çîrokên gelerî, stranên gelerî...

C- Di Kovara Hawarê de Folklor

Bejeya folklorê di hejmara yekem de di beşa Frensevî de derbasdibê. Di nav nivîsa 'Buts et caractères de la revue' wek xala seyemîn '3- Folklore' derbasdibê. Duvre di hejmarê 3, 4, 5 û 6an di beşên frensevî de bahsa folklorê kurdî dibê. Navê nivîsê 'Le Folklore Kurde' e û wek nivîskar 'D. A. Bedir-Xan' tê nişandan.

Di beşên kurdî de tenê di hejmara 29an de bi navê 'Ji Folklorê Lavijên Mîr Mihemê' li ser navê Hereko Azîzan hatîye nivîsîn. Ji bîlî vana bejeya folklorê derbasnabê.

D- Ji Kovara Hawarê Mînakên Folklorê Kurdî

Çîrok: Ber Tevna Mahfurê, C. A. Bedirxan, hejmara 4.

'Rîndê û Zîzê xwehî hev û ji bavê xwe sêwî bûn.' destpêdikê.

Çîrok: Besreya Zêrîn, Qedrîcan, hejmara 5.

'Êdin ji bona xwe jiyîn bikêr ne dît; Serê xwe li zinarekî xist û perçivand, mejiyê xwe teqand...' bi dawî dibê.

Stran: Sê Malo Gundo, hejmara 6. (Beşa Fransevî)

Mînak: Ez çûme derê çeman,

Çemê sar in.

Zozanê bavê te bilind in,

Berf û baran lê dibarin.

Isal, sala hefta ye,

Ben lawikê min ketiye

Welatê xerîb û xurbet,

Sîng û berê min Fadilê

Bê mihas û bê tîmar in.

Yar, yar, yar, xopano gundo.

Çîrok: Dîk û Rovî, Çîrokbêj, hejmara 6.

Dîk û Rovî

Di gundekî xerab de, dîkek hilkişiya bû ser dîwarê xanîkî û banq dida. Rovîyek daborî, xwe da berdîwêr û deng li dîkî qir û got: Keko, dîko çî diqî hir? Dîk lê vegerand û got: Rovîyo ma tu nabînî gundê me xerab bûye, ez jî bang didim, dixwazim çend gundî û cotkaran bidim hev û gundê xwe ji nû ve ava bikim. Heke welê ye, ma tu nizanî ko ez ji cotkarekî kêrhatî me, de were cihêkî nîşanî min bike, ji xwe re koxekê ava bikim û dest bi xebatê bikim. Dîk kaîl bû, qet pêşîyê, rovî dapey, ko herin nik kefxwêyê gund ji rovîre erdekî bibijêrin. Dîk danehati bû, di ser dîwaran re derbas dibû, diçû. Gava gehiştin kavilekê, dîk xwe dahilanî deng li ketxwê kir. Kelxwê rabû, rovî dîl. Kefxwêyê te tajiye kî fêris bû. Rovî baz da, taji ket pey, da heta kuna wî. Sibetir rovî dîsan daborî. Dîk ew

nas ne kir. Çiroka ava kirin gund je re got. Rovî kenî û lê ve-
gerand: Bextreşo dîko. hetanî ku tu kizîrê vî gundî yî û tajî jî
kefxwêyê wî ye, ev gund tucar ava nabe.

Çîrok: Mar û Mirov, Çîrokbêj, hejmara 6.

Stran: Delalî Eysê, hejmara 7. (Beşa Fransevî)

Mînak:

*Delalê Eysê. Delalê Eysê,
Çiya bilind in, ez te nabinim
Destê xwe ser sînga le bigerînim
Li dinyayê weka te ez nabînim*

*Delalê Eysê. Delalê Eysê!
Ezê tenbûrkê çêkim, ji çarde perdan
Ezê tôlan bêxim è, ji kul û derdan
Jinê dêlal, ji mêre xerab
Têtine kuştin, nayine berdan.*

Çîrok: Mîr û Keşe, Koçerê Botan, hejmara 9.

*'Careke Mîrê Cizîrê derketibû gerê. Riya xwe xistibû Tora
Hevêrkan.' destpêdikê.*

Stran: Bêmalê, hejmara 10.

*Bêmalê
Bêmalê, dinê li te ker e, li min fat e
Hawar li te ker e, li min fat e
Li ser serê min û bejna bilind tavekê barana hûr tô
Wezê nakim terqa bejna bilind, çavê reş û belek
Heta serê min bikeve li ser darê vô tabûtô*

Ax rebî rebî

*Bêmalê! dinê sibe ye, roj derketî ji alîye Botan
Rebî! sibe ye, roj derketî ji alîyê Botan
Tavô da û bedena Diyarbekra şewitî qîzan û xortan*

*Xwezî mirazê min û bejna bilind hasil bikira
Mine kirasê ber bedena xwe bilirota
Ax eman, eman
Bêlome ye.*

*Ax rebî! megrî megrî tu delal î
Hawar çavê reş û belek ji kilo sibhanî meke xalî
Hema tu min î, kirasê di min i, kirascanê min î, helalmal î
Ax eman, eman
Bêlome ye.*

Çîrok: Çîrçîrok Bîngolê, hejmara 11. (Beşa Fransevî)

Stran: Strana Gulê, K. A. Bedirxan, hejmara 12.

Mînak:

*Were; were ser singê min,
Ez gorî te me, texte te pêşîra min e,
Li ser pêşîra min de rakeve,
Ezê bibim dergûşa te û ji te re serêlok û pehîzok bibêjim.*

Çîrok: Ker, Gûr û Rovî, hejmara 12.

Çîrok: Sîyabendê Silivî, Herekol Azîzan, hejmara 13

Mînak:

‘Çîrçîroka Sîyabendê Silivî bi nav û denge. Ev ji wek Memê Alan yek ji çîrçîrokên me en kevn û spebî ye.’ destpêdike.

Lorîya Mirinê

'.....

Siyabendo tîrzêrîn û zîvkevan

Min go meçe ber sehar û delavan

Ger nêçîrek te gerek bû hin caran

Ma ez ne bûm nêçîra te hem kurban'

'.....

Keçê megrî, keçê megrî, delalê

Berde mirin wek bûkekê bila bê.'

Çîrok: Kîroşk û Qosî, Bekir Kotreş, hejmara 15.

Stran: Lawiko!, Stranvan, hejmara 19.

Mînak:

Lo lawiko!

Bira li me ne hata ji ba, bayo va rîyan

Bira lènexista li pozê çiyayo Şingalê

Serê newalan devê van gelîyan

Min sund xwarî di pey lawikê smokî

Serê xwe nadim ser tu ban û tu balgihan.

Çîrok: Eloyê Pîr, K. A. Bedirxan, hejmara 21.

Ji çîrokê:

*'Mîr Tacin pîr bû. Lè di kesra wî de carîyên spehî û ciwan
hebûn hemîyan hej mîr dikirin, çimkî ew xweyagîr û xurt bû.
Maçên wî sêrîn û germ bûn. Jin hej ramûsanên serin û germ
dikin. Ji xwe jin ji zelumên hevîngerm û hiskûr hez dikin ew
zelam ciwan an pîr in yek e.'*

Stran: Besna, hejmara 22.

Ji Stranê:

*Bi şerani, bi delalî ji min ra dibên Besnayê
Xwedîya kulan û derdayê
Şerina li ber dilê xortayo
Li min porsorê, porbelayo
Li darê dinyayê tu nemaye
Li mimkedkirî, tabwindayê
Li min kihêla serê tewlayo
Qaxez û nivisen min windayê
Qetim tora mêrê xerab
Kirim bergirek, ji bergîrê tatayê
Bi Sêrani, bi delalî ji min ra dibên Besna'*

Stran: Strana Keleha Xursê, hejmara 23.

Stran: Delala Berîyê, hejmara 24.

Ji stranê;

*'Huylo dilo!
Rabe berê xwe bidin welatê Kurdistanê
Herin Diyarbekra xopan, korta gidîya
Ezê vê sibekê herim, kevirki rakini, ji bedena hewşa xwinîya
Ezê wî kevirî téxim navbeyna xwe û ber vî dilî
Di pey bejna délal, li welatê xeribiyê sebra dilê xwe pê bînim
De bajo emrê dilê min pê ra, tim lo lo!
De bajo réduro, bajo xempero.'*

Çîrok: Çûk û Fîl, M. E. Botî, hejmara 24.

Çîrok: Xurşîd, Nuriddîn Usif, hejmara 27.

Stran: Lorîya Fatê, hejmara 27.

Ji stranê;
'Dergûşa min ji dér e
Min daye kewê ér e
Ez çi bikim ji vé dergûsé
Dergûşeke bê xêr e
Lorî, lorî dergûş lorî
Lorî dikim lorî naye
Ê sêwi ye kedî nabe
Ê ariya ye aşî nabe
Lorî, lorî dergûş lorî
Mi dest daye hawîrdorê
Mi rebené li min koré
Celad dike li dila zorê
Lorî lorî dergûş lorî'

Lawij: Lawijên Mîr Miheme, hejmara 29.

Ji lawijê; 'Dinyayê xerabê, ji tu kesî re ne mayê.'

Çîrok; Melik û Koçer, hejmara 33.

Stran: Şahîno, hejmara 37.

Ji stranê;
'Şahîno malwêrano tu dîn î, tu ne dîn î..
Tu kaxez pê kaxeza dişînî
Qelenê mi giran e, té ji kû bînî?
Şahino tu dînî, tu ne dîn î,
Tê xweyé ca'nîka bozheşîn î,
Ti ne ew mêr î, mi bixwazî yan mi birevînî.'

Stran: Xerabo, hejmara 38.

**Gotinên Bav û Kalan, Tawusparêz, hejmarên 45, 46,
47, 48, 49, 50 (Di beşa Fransevî)**

Hin mînak;

Her warek biharek e.

Berxê nêr li ber du maka ye.

Bextê nêr kerê jî dike nêr.

De û dot ê şer dikir, kêmaqila bawer dikir.

Du hespê nêr li ser alifkî nabin.

Masî ji serê xwe genî dibe.

Mêrê çê li navê xwe té.

Mirov bi zimanê xwe té girêdan.

Mirov xwîndar bit, kerdar nebit.

Mû bi mû, rihek çêbibe.

Şev radizin, dijmin ranazin.

Ava hêdî hêdî me ecêb je di.

Nanê sêlê durû ye.

Wextê leglegê çû bi leqleqê.

Mirov biçûkê biran nebê, seyê gundan bê.

Berf û baran dahat, rêç winda kir.

Berxê çê ji ber kozikê xuya ye.

Bi lavlavê mirov ji ber jina xwe nake der.

Çiyayên bilind bé berf nabin, ne walên kûr bê av nabin.

Encam

Folklor, jiyanêke hevpar e, gencînîyeke weşartîye ku mirov çiqas dikolê wilqasî dewlemend dibê. Ji bo ku civat an netew şîn û şahîye xwe rûmet û dînê xwe hebûn û îspatkirina xwe di nav pelen folklorê de dibîne folklor ji bo sazkirina yekîtiya netew tiştê herî girîng e.

Folklor di kovara Hawarê de ji bo nifşê nû serfirazîyeke û bingeheke girîng e. Dinav wan stran û çîrok û gotinên bav û kalan de dinyayeke weşartî heye.

Li Ser Pirtûka Şark Uleması

Destpêk

Pirtûk ji hêla nivîskar û lêkoliner Mehmet Çağlayan ve hatîye nivîsandin. Di sala 1996an de di nav rêza weşanxanê-ya Çağlayan de li Stenbolê hatîye weşandin.

A- Nasnameya Pirtûka Şark Uleması

Nav : *Şark Uleması*

Nivîskar : *Mehmet Çağlayan*

Ziman : *Tirkî, Kurdî (Mînakên ji berheman)*

Weşanxane : *Çağlayan*

Cihê Weşanê : *Stenbol*

Sala Weşanê : *1996*

Rûpel : *320*

Berg : *Bireng û Qartone*

Kaxiz : *Kaxiza Zer ya Kayî*

Pîvan : *23 cm x 16 cm*

Naverok : Jiyana Nivîskar, Pêşgotin, Jiyana Zanayên Navdar yên Kurd, Jiyana Zanayên Navdar yen Jinên Kurd, Paşgotin, Ferheng

Mijar : Pirtûk li ser jiyana zanayên kurd yên navdar rawestîya ye. Bi taybetî kesên wek alim, şêx, mela, zana, rêvebir û rewşenbîr bi awayekî kurte jîyan hatine naskirin.

B- Jiyana Mehmet Çağlayan

Di sala 1923an de li Mûşê hatiye dinya yê. Zaroktîya xwe di medresa bavê xwe Mela Mustafa de derbaskiriye. Li ba bavên xwe dersên Qurana Kerîm, lûxat, sarf û nahv xwendîye. Duvre çûye medresa Nurşînê. Li vir li ba şêx Taqîyeddîn û şêx Maşuq ders sitandîye. Çar sal leşkerî kiriye. Li gelek welatên misliman gerîyaye û ji kesên zana ders wergirtine. Di sala 1949an heta sala 1954an li medresa bavê xwe ders daye. Bi xwe miftîti kiriye. Sala 1979an de teqavît bûye. Ana li Stenbolê niştecih bûye. Di kovar û rojnameyan de nivîs û lêkolîne xwe diweşênê.

Berhemên Mehmet Çağlayan ê ku hatine weşandin:

- İslam'da Mezhepler
- İslam'da Eğitim
- İslamî Harekette Ulema
- Ehli Sünnet ve Akaîdî

Berhemên Mehmet Çağlayan ê ku nehatine weşandin;

- Şafi Tabakati
- İslam ve Çağdaş Hukuk
- İslam Hukukunda Sünnetin Yeri

C- Danasîna Pirtûka Şark Uleması Ji Hêla Şeklî Ve

Pirtûk li ser kaxeza zer hatîye nivîsandin. Puntoyê pirtûken çavên mirovan naêşînin. Sernivîs û sernav bi awayekî reştirîn hatine nivîsandin. Dinavbera her mijarekêke navberê heye. Bergên vê birengin. Bergê pêş bi wenekî mederese hatiyê xemilandin. Bergê dawî bi nivîseke armanca nivîsandina pirtûkê hatîye xemilandin. Di dawîyede ferhengeke piçûk daye. Ev ferheng ji bo xwendevanan têgihîştina pirtûkê hesantir dike.

D- Danasîna Pirtûka Şark Uleması Ji Hêla Naverokê Ve

Naverok gelekî dewlemende. Bi sedan zanayên Kurd daye naskirin. Ji Sehabîyên Kurd heta Selahaddînê Eyûbî el-Kurdî, ji Xanî heta Pîremerd, ji Mela Goranî heta Bedîûzzaman Saîde Kurdî, ji Mah Şeref Xan heta Kara Fatma ...

Di demeke ku Kurd li Tirkî dihatin înkarkirin pirtûk bi vî rengî mîna ku hebûna Kurdan li rûyên kesên înkarker dixê. Di pirtûkê de 533 Kurdên mêr, 33 Kurdên jin dane naskirin. Bi tevahî 566 kesên Kurd ên zana, rewşenbîr, mela, şêx, rêvebir dana naskirin.

E- Naverok

Pirtûk mîna hemû klasîkên misliman bi spasdarîya Xwedê despêdikê. Duvre nivîskar armanca nivîsandina pirtûkê ve-

dibejê; 'Min ev pirtûk ji bo mirovên pêşerojê wek dokuman-
tere nivîsandiye. Sedemeke dî jî, kuştin û tevkujiyen ku li gelê
Kurdên misliman hatine kirin mîna ku ne bes bûn ji hêleke
dîn ve bi awayeki psîkolojîk erîş û îftira li gelê Kurd dikin.
Li hember înkarkirin gelê Kurd ji bo îspatkirina hebûna Kur-
dan min ev berhem nivîsî.¹

Erîş û derûyên ku li Kurdan hatine kirin bi awayekî eşkere
û bi delîl dane nişankirin. Mesele; 'Ez sond dixûm ku, Kurd
gelacî û belayê tenin serê mirovan û dev ji vena bernadin.
.... Wallahî ev, yanî Kurd ne mislimanin. Devera ku vana
pêlêkir hûn pêlênekin. (Ruhu'l Beyan, Cilt:5, sh: 497, Baskî:
1106 Recep)²

Nivîskar bi taybetî ji serdema Îslamîyete dest bi lêkolîna
xwe dike. Tenê li gorî çavkanîyan kes xistina mijara pirtûka
xwe. Kesên efsanevî û jiyane xeyalî di pirtûkê de cîh nedaye
wa. Wek Kawayê Hesinker, Rûstemê Zal...

Ji bilî vena hin kesayetîyan ku Kurd tenê naskirin lê belê
wa xwe wek Kurd nedaye nasîn ew jî di pirtûkê de cîh nagrin.
Wek Mewlana Xalid, Mela Xelîlê Sertî, Şêx Fethullah...

Destpêka danasîne bi du sehabîyên peyxember destpêdi-
ke. Caban el-Kurdî û Meymun el-Kurdî. Lê mixabin ti agahîyên
berfireh ninin. Piştî van her du sehabîyan bi Selahaddîn Eyû-

1 - Şark Ulemasi, rp: 26

2 - Şark Ulemasi, rp: 27

bî el-Kurdî danasîna xwe dimeşîne.

Piştî van taybetmendîyan pirtûk li gorî navan bi awayekî alfabetîk didome. Kesê yekem ku daya naskirin Abdal (Mîr) e. Lê şeş kes bi vî navî meşhûrin. Navê her şeş kesan dinivîsîne.

Balkeşîyeke pirtûkê eve ku bi Kurdên ku dinav dîrokê de cîh girtine re bahsa Kurdên ku hê li jiyane ne jî dike. Wek Ali Arslan û Îhsan Süreyya Sırma....

Nivîskar di wê pirtûkê de rêbazeke bi vî awayî meşandiye.

- Nav
- Kurte jiyân
- Berhem
- Ji berheman mînak (ji ê kêma kesan)

Li gor ve rêbazê;

“Ehmedê Xanî

Xanî di nav salên 1000 û 1063e hicrî de jiyaye. Li Bazidê hatiye dinye. Bi navê Xanî meşhûr e. Ji heman nav êlêye. Di berhemen xwe de li ser terbiye û hêstên netewî rawestîya ye.

Berhemên Xanî;

- Memo Zîn
- Nûbara Piçûkan
- Aqîda Îmanê
- Dîwan

Ji Memo Zîn;

Da xelkî nebejit ku ekrad

Bê marîfetin bê êsl û binyad

Vegera we bi Tirkî jî daye; ‘Denmesin ki, Kürtler maarif-siz, bilgisiz, temelsiz ve yersizdirler.’ “¹

Beşeke pirtûkê li ser jinên Kurd yên navdar rawestîya ye. Bi vê xebatê em têdigihjin ku Adile Xanim, Azra Xanim, Cuveyrîye, Devlet Xatûn, Esmâ, Xatûn, Kara Fatma, Mah Şeref Xan, Melike Xanim, Sittîye, Zumrûd Xanim... gelek jinên kahreman û zana hene.

F- Kêmasîyên Pirtûkên

1- Pirtûk li ser rewşenbîrên Kurd hatiye nivîsandin. Dibê navên di pirtûkê de bi awayekî orjînal hatibana nivîsandin. Lê mixabin navên kesan û navên waran li gor mantiqa Tirkî hatine nivîsandin. Wek Siirtli Mela Halil² nivîsandiye lê belê dibe Mela Xelîlê Sertî nivîsandibane. Wek El Bitlisi³ dibe El Bidlisî hatibane nivîsandin. Wek Fekiye Teyran⁴ dibe Feqîye Teyran nivîsandibane.

2- Mînakên ji berheman gelekî kêma in. Ev na bandoreke neyînî li ser xwendevan dike.

1 - Şark Uleması, rp:86, 87

2 - Şark Uleması, rp: 34

3 - Şark Uleması, rp: 130

4 - Şark Uleması, rp:150

3- Ferhenga pirtûkê gelekî qels maye. Dibê berfirehtir hatibane nivîsandin.¹

4- Pirtûk li ser Kurda ye lê zimanê we bi Tirkîye.

G- Hin Kesên Ku Dane Naskirin

Abdulazîz el Hekarî el Kurdî, Abdulqadir el Abdelanî, Abdullah el Sencarî, Ehmedê Xanî, Şêx Ehmedê Xizna, Melayê Batê, Bedirxan Paşa, El Amîdî, El Erbîlî, El Goranî, El Kurdî, El Senendecî, El Şehrezorî, El Mardînî, İbnu Teymîyye, İhsan Süreyya Sırma, Kurd Elî, Mewlana İdrisî Bidlisî, Ebu Suut Efendî, Mela Mustafa Berzanî, Şex Saîd, Saîd Nûrsî ...

Encam

Ji bo naskirina kesayetîyên Kurd yên navdar ev berhem bêhempaye. Bi saya vê pirtûkê gelek kesayetîyên ku dinav pelen dîrokê yên tozgirtîde hatibûn jibîrkir ji nûjen ve hatin naskirin. Ev şanazîyeki ji bo her Kurdî ku derfeta naskirina mirovên xweyî dîrokî û ê hemdem ketîye destê me. Pirtûk tena serê xwe kanîyeke ji bo lekolînvênên Kurd.

Frêkansa Tîpan

‘Ev gotin bi armanca tesbîtkirina frêkansa tîpên kurdî wek mînak hatiyê nivîsîn. Li gor axaftina rojanê û bi awayekî be serrastkirin li gora mijarê hatîye nivîsîn. Di vir de armanca di zimanên axaftinê de bikaranîna tîpan ê. Xwendevan dibê vêna li ber çav bigrê û bixwenê. Li dawîya nivîsê grafîk û tabloyên vê mijarê hatinê dayîn. Ew grafîk û tablo ji bo têgihiştina mijarê tiştêkî balkeşin.’

‘Tenê navê mesela an ku ser navê mijaran ji hêla min ve hatîye dayîn.’

‘Ev gotin ji devê Hecî Miradê Mala Halê yê Kinikî hatine girtin. Li ser bejeyan ji bo orjînalîteya xeranebê bi wan nehatîye listin. Di vir de spasîyê xwe ji Hecî Miradê Mala Halê yê Kinikî re pêşkeş dikim. Û ji bo vê xebatê mal ava dikim.’

Bi tevahî 2022 beje û 8641 tîp e. .

Dilazad A. R. T

Şamî

Mesele li vî welatî mesele şamî kelimesi tiştê ko girbê yanî ji normalê xwe girtirbê. Mesele heşayî huzure kêrê ku, qama kere qey metrok û nîv heye vêce kerin hene girin. Pajîqe van direjin dibe kerê şamî. Muhaqqat ew cînsê kerê ji Şamê hatîye heta go dibejin şamîye. Yek wilo texmîn dike. Mesele dibe dîkê şamî, tiştê girbê dibê şamî. Vêce eceba ber ku ji Şamê hatiye dibejin şamî. Mesele dibe şamborek meyzêne şamborek ev borek demekî qey ji Şame hatine vî welatî? Mesele dibe şambelut, şambelut kestane mesele, eceba eceba evna ji wê dere hatine? Vêce mesela şamî, şamî kelimesi yanî wexta ko bejin şamborek ez dibe qey ji wir hatine. Dîkê şamî, kerê şamî, yanî eceba ev ji Şame hatine. Yek vêna nizanê. Şambelut mesele, şamborek...

Nijde

Mesele zemanekî wextê li çiya însane ku mehkum dibûn û dirahiştin sîliha xwe ji ber ko tirsê bidin dijminê xwe veya ji ber neyne girtin diçûne çiya gêçima wanakê xelk dişeli-handin. Perê wa barê wa ji wan distandin ji bo xwarina xwe. Sîlihe wa ji wan distandin hinka. Ê hinka ko ne lihesabê wabane, hevalê dijmine wabane weya dijmine wabane heta hinek dikuştin. Hinek li wan dixistin. Vêce ji hinkare digotin me eşqîya dîtin ji hinkare digotin me nijde ditin nijde. Mesele Hiseynê Qeraş Kinikî çûbun kumika Hiseynê Qeraş ji wa

veqeta hat go niha min nijdek dît. Yanî min komek dît mana we, nijdek ew e. Yanî nijdek kelîmesi dibe ji komere bê gotin ne ji eşqîya re jî. Ez wilo texmîndikim. Yanî ez bahwer nakim wexta ew nijde kelimesi sadece eşqîya çêdiki. Ez dibê heme nijde dibe kom bê. Yanî wexte go min nijdek eşqîya dît min komek eşqîya dît.

Hezaz

Mesele zemaneki li tevrikê dîlokek digotin li vê çola Nisebînê. Dîloka Mendo bû. Navê keçikê Mendo bû tavete ser keçikê. Di go Mendo mendo sibha teyra xwendo lata reş hezaza. Ama me nizanîbû hezaza çiyê. Ama di go lata reş hezaza jê tê dengê quling û qaza. Vêce hezaz va îro va çîke kurmancî de meyzênin hezaz yanî lata go ji cihê xwe derkeve bi axê ve bi kevira me bişemiti werê bi cadeve were bikevê rê de bikeve deverekê de ji wê re dibijin hezaz. Zimane kurmancî mesele go heyelan çêdibê dibe hezaz pêk hat. Ama zemane berê me nizanî bû hezaz çiyê. Hebû ama me nizanîbû bê çiyê.

Dot, Keç, Qîz

Mesele li deverekê li dora Adapazarê ji keçika re dibe dot. Ama di kurmancîya me de ji keçika re nabejin dot. Dibe keç. Heta gundin jê hene bajarin jê hene go nezîki bajare go bi tirkî diştexilin yê ku tirkî ketîya nav kurmancîye dibejin qîz, nabe qîz dibe qîz. Dibe qîza min. Ama normal gunde ko dûrî

gunde tirka bê dibe keç. Ama kurmance dora Adapazare dibe dot. Ama li tirkîye ez neleqayi kurmance ne Qarsê ne Erdehanê ne ê Wanê ne ê Hekarîye mi nedîtîye go kesî ji keça xwe re gotiye dota min. Vêce ama yanliz tiştêkî halo heye. Meyzê di kurmancî de em dibê dotmam. Dotmam yanî mam zaten apê yekîye amê yekîye. Koçer genelde vê mam kelîmesî dibejin. Dibejin mamxulam yani ez amê te me ez xulame te bim. Feqet dibejin dotmam yani qîza apê min keça amê min. Dibejin tu û wêna çî hevin dibeje wellah ew dotmama min e. Ew dot kelimesi yek kare ji wir bêjê.

Keyn

Mesele bi zimane zazaki ji keçê re dibe keyn. Mesele dibe yeki bi zimane zazaki diştexili xortek bû. Bi kêf dihat. Go ma çî derdê teye îro ti halo dikê? Go keyn vaja min şekerim. Yani go keçike gote min şekerim. Keyn kelimesi te dît dinav kurmancîya me de tiştê ko min dîtîye dîlokek hebû. Di go keynê keynê keynê keyna min ê, keynê nadim bi bav û bira, keynê ji bav û bira şêrîntir e. Yanî dîlokek wilo jî hebû. Yanî ji keçikê digotin vêhe heke ji keça xwe re gotibe heke ji keçika sevgilîya aşqa xwe re gotibê. Keynê kelîmesi di zimane kurmancî de tenê divir de hatiye şuxulandin. Wekî dî mi nedîtîye.

Şuman

Di kurmancî de ko du însan ji ba hevdû biqetin ê ku diveqete dibejê ê mayî dibe bi xatirê we. Û diveqetê. Ê zazakî dibe xatirko şuman. Yanî bi xatirê we ê ku şûn man.

Sofi

Sofi kelimesê jî ji Erebî gereke bê. Ez wilo texmîndikim. Tê mana safîkirinê. Yanî ji guneha xwe safîkirîye. Navê wî safîye vêce ew safî di zemana de bûye sofi. Safî kelimesi zaten bi kurmanci bi tirkî jî heta safî kelimesi derbasdibe carna di mi-hesebê de. Safî yanî temîz. Safî yanî mesela go bêndera xwe didêran ka û genim jinav hev derdixistin go min bêndera xwe safîkir. Yanî ka çû rexkî genim ma li rexkî. Wextê ku patoz hatin kara patoz hebûn patozên reş ka û ce û genim dinav hevde hurdikir û diberda edî go va patoze safîkirinê hatine. Ê ko ka tavêjin rexkî û genim tavêjin rexkî mesele ev ê safî-kirinê ne ev patoz. Vêce bi tirkî dibe savûrmalî. Bi kurmanci digo patoze safîkirine.

Kîrep, Gastîn

Ondan sonra mesele wextê ko zemane berê însanekî ko dihate gundekî gund ne ê wî bû gund ê xelkê bû. Emê bejin tê çola me. Dihad di go ez dixwazim bibim gundîye we. Winê min hewenin. Gundîya jî heke şivanek ji wa re lazimbûya heke gavanek ji wa re lazimba yê bê heyra em li şivan û gavanekî xwe

digerin. Şivan ê ku diçû ber pêz gavan ê ku diçû ber dewara. Ê go şivan û gavan ji wa re lazimbûn hineka di go cohtar ji me re lazim e. Cohtar jî sadece bi bedena xwe tene, ne qantira wî ne male wî hebê, ne gayê wî hebê, sadece ye bi bedena xwe şixulê. Yê biharî gêsinkî li erda xê bi halet, navê wêna kêrep bû. Di go erdê xwe kêrepkir. Carkê go gir lêdixistin geyan dikuşt û geyan nedikuşt vêce dibû cihok. Baran dihat di wa cihoka de av dimeyî û diçû xwarê. Piştî qederkî go geya dîsa tê de şîn hat vêneqlê diçûn gêsinkî dî ledan di go digêsinkir. Vêce wextê ku dixistin werz jî havîni ji bo şebeşa petîxa incûra şimamoka ew jî di bû sêgêsîn. Heme dixistin werz. Sê gêsîn li wî erdî dihate danîn. Ê çara jî payîzî dixistin genim. Yanî erdek çar gêsîn lê diketin. Yêk jê serê biharî gir lêdixistin ew navê wî kêrepbû. Û yekî dî jî ku erd firehbane kin û kin lêdidan. Ew digêsînbû. Û heyva nîsanê go xelasdibû diçûn werz diçandin ew sêgêsîn û çaxê çendînyê jî genimê xwe davetyê hûr dajot dibû çar gêsîn. Ew mireba sadece kêrepdikir cara pêşî, digêsîn dikir û werz diçan û çargêsîn ditemirand. Go di temiran vêce hasila go ji wê erdê hatibane ka ji xwedîyê erd re bû, û zadê jê hatibane ji penca yek ê wî bû. Feqet mireba ne heqê pala dida ne heqê tişteki nedida. Sadece bi bedena xwe tê de dişixulî. Ji roja diçû kêrebê heta roja çinîbane kaya xwedî jî xistibane xênî de jî, çal jî kolandibana çunkî enbar nebûn wî çaxî. Li pêşîya mala li gastîna pêşîya mala carê bavê

min carna digotin meydana pêşya mala digotin gastîn. Gastîn çal dikolan û kaya gir dixistin binê çalê û genim diberdan ser vê û ka diberdan neqeba genim û axê. Heta çal tişidikirin. Go dibû payîz vêce ew genim wî firoşin. Weya yê çênin. Yanî ew genim zêdeyî wa bû ya yê çênin ya yê firoşin. Ew genim ji bo aşê ceryanê nebû aşê avê hebû. Go diçin avê dora xwe li aşê avê digirtin. Carna sê roja digiha wa carna car roja digiha wa. Carna heftîkê digiha wa dora aş. Di çûn arvanê xwe dihertin û tanîn malê.

Diryan

Vêce devera go zade xwe lêdanîn jê digotin bênder. Û ew meydana pêşya mala digo gastîn. Devera go di rê digihan hev di go diryan. Di go îro li diryana Basiblîne ez leqayî filan-kes bûm. Yanî rêya go ji Kinikê dineqaba Mişavilê û Fisqînê re diçû çiyê leqay tevlû riya Mişavilê dibû. Û wê riya Mişavilê devamdikir, çal û şikêra Hebeş û nizanim kuder dewam dikir û berê xwe dida Qertmînê û Derikê. Vêce rêk li wîyalî jê di-veqeta diçû Basiblînê û Sarê gundê fileha. Diçû nav Saliha. Ji wê derê re vêce riya go di rê digehan hev di go diryan. Nedigo dortyol digo diryan.

Kavil, Xirbeh

Devera go gundê zemanê berê gundê zemanî tê hebûn û xerabû bûn ji wa re digo xirbeh. Di go kavil. Kavilê xanîya. Xirbeh yanî xerabe. Kavil jî mana xereba tê. kavilê Baqurtanê. Gundekî dineqaba Kinikê û Bazarê deye xanîyên we xerabe-ne dibê kavil. Û mesele xirbê Cinata heye. Ev jî gundê xerabe-ye dibê xirbê Cinata. Kavil û xirbeh eynî mana tê.

War, Gindor

Û ji te re bêjim. Devereke go xelk malê xwe şuxlê di meha sê meha lê deynê veya koçerîyê bikê. Herê ser avêkê. Av li gundê vî nemabê herê gundekî go herê ser avê. Nezikî gund çadira xwe deynê konê xwe deynê. Rêzek do kevir didanin dora wana kê weke go da ba wa ranekê lo. Ji wa dibê war.

Dibê warkê Bacinya. Li Êrdê warkê Bacinya hebû. Bê ka Bacinî hatine wir çî? Bacini gundkî êzîdîya ye. Dibe warkê Bacinya. Ondan sonra dibê war Gindor. Yanî li Êrdê semteke wilo jî heye. Gindor çîye? Gindor jî îro li gunda xanîyên go bi axê ne ji bo xanî tilopa nekin ew axa ser pişta xanîya kevirêkî ji çiyê çêdikirin weke şuxlê metrekê direj û heftê û pênc santîma direj bû û çepera wî şuxlê metrêkê na heftê û pênc santîma wilo çembera wî hebê ha hevqasî û di qûl di serê wî de dikirin û di dar dixistin serê wî de di ser wî xanîde digerrandin ji bo na xanî tilopa nekê. Ka jî pedadikirin da ax pêve

nerabê. Digotin vî di go gindor. Vêce li Êrdê dibejin deverekê war Gindor. Acaba ew war Gindor cihê go gindor ji kevirê we çêdikirin? Veya Gindor navê însanan jî heye. Acaba war Gindor mala Gindor lêdanîne.

Zêvî, Tayar, Devî

Li gunda erda go rastbê bi Erebfî dibejin erd, bi kurmançî hinek dibê zêvî, ji devera bexçare hinek dibê tayar, hinek dibê bexçe, devî başqene devî darê di çiyê de ne dara go di çiyê de bê, ev dara dara berûyê, vêce wextê darê dibrin wa darê berû û ji binê xwe ve kad didê, vêce ne li cihekî kad didê li gelek ciha kad didê, wilo bist seh cihî kad didê, vêce go mezin dibin ew kad nabin dar navê van devîye. Wextê yeke tenê diberdin dibê dar.

Gelî, Nawal, Best, Çem

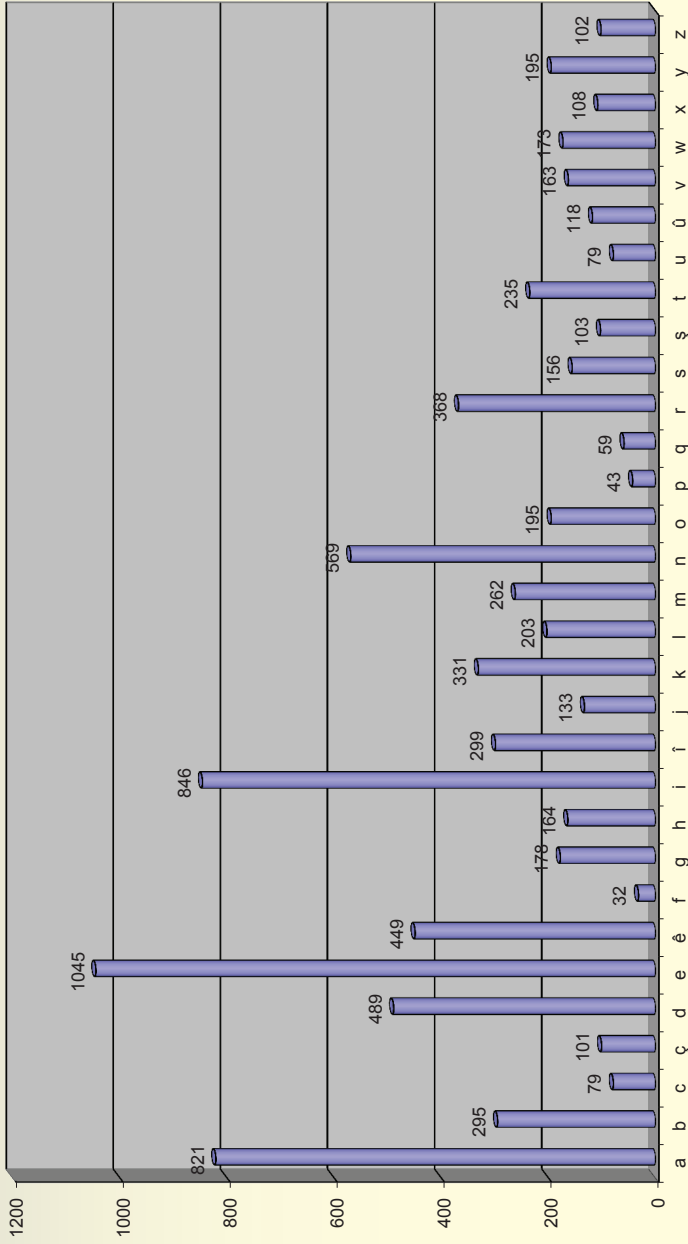
Mesele gelî. Gelî, newal, best, çem. Heçîya çem e devera go av têvedîçê jê re dibê çem. Devera go çem e le ava we nîne, dibê best. Yanî qurudere best. Sadece ava barane têve tê. Mesele dibê besta Şiqêq li Kinikê. Ava Borangeh ava Sêrwanê go tê Qolika û tê Kinikê go hate Kinikê tevlû wê besta Şiqêq dibê. Besta Şiqêq diçê heta Heçîkesan. Ji Kinikê bi xwar de go av ketîye navê wê bû çemê Girêbîya.

Dîyar, Kaş, Şikêr, Qelaç, Hafîr, Ziving

Dîyar, girê mezin in. Kaş, devera go rempebê dibê kaş di çiyê de. Serê wî kaşî devera bilind dibê diyar. Mesele li Di-benê dibê diyarê Zoc. Dibê kaşkê Heçîkesan. Bestê piçûçik bin dibê gelî. Vêce ê go direjbin û mezinbin dibê newal. Ama ê kin û nekur navê wa gelîye. Mesele li Kinikê derba çiyayê me de Sêgelîk heye. Heme li tihêla wa nawala gelîyê Begimo, newala Şewêta. Di gelîya da jî av nîne, di nawala da jî av nîne. Tenê ava barana di wa de heye. Rêze kevirê bilind ê di çiyê de ji wa re dibê rizda. Kevira piştta xwa daye hev. Vêce şikêr çiyê? Şikêr, bi destê însana kevirê go lihev gihibin hev. Mesele go ji Kinikê diçê Midyadê dibê şikêra Hokê. Ê di çiyê de şikeft hene. Hin devê wa piçûke nava wa ferehe. Dibejina wa Hafîr.

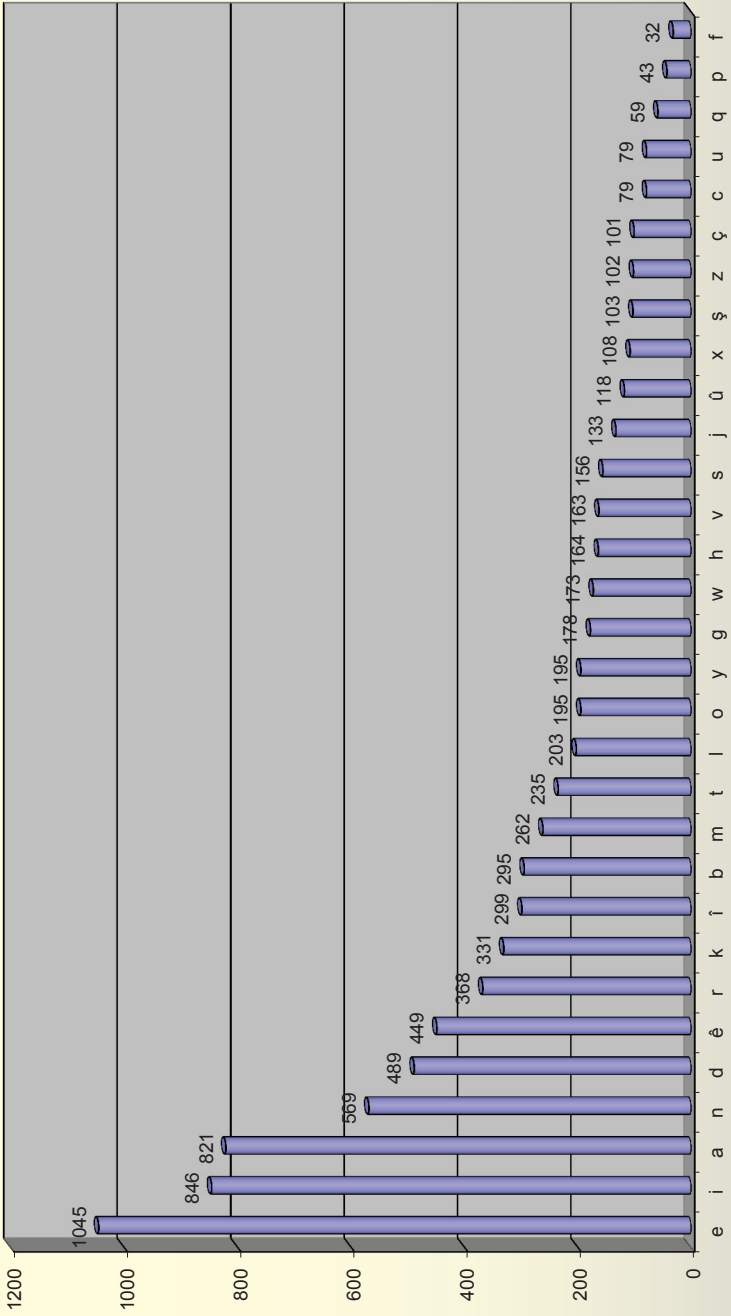
Gundê zemanê go di şikefta de ji wa re dibê Ziving. Yanî cihê go heyvana lê xwedî dikin. Ne gundin belirli zamana têne wir. Pêz û ew tê de ne. Qelaç çiyê? Qelaç, devera ku çiya xilasdibê û çol destpêdikê. Mesela qelaçê Fisqînê. Deşt, bi zimanê farisî de jî te mana deştê. Berî, mesele ji deştê re dibe berî, dibê deşt, dibê çol.

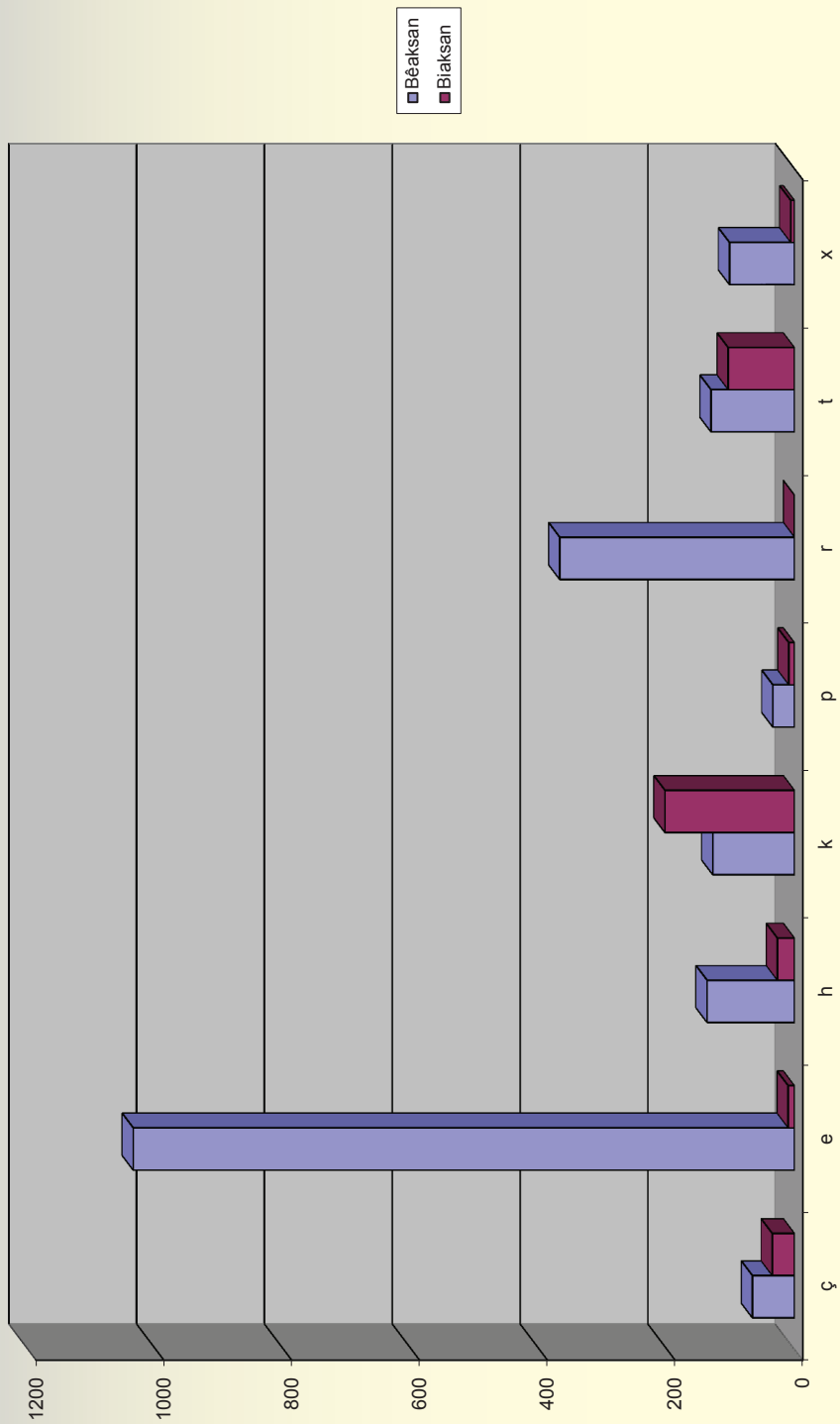
Frékansa tîpan li gor rêza alfabetîk (8641 Tîp)

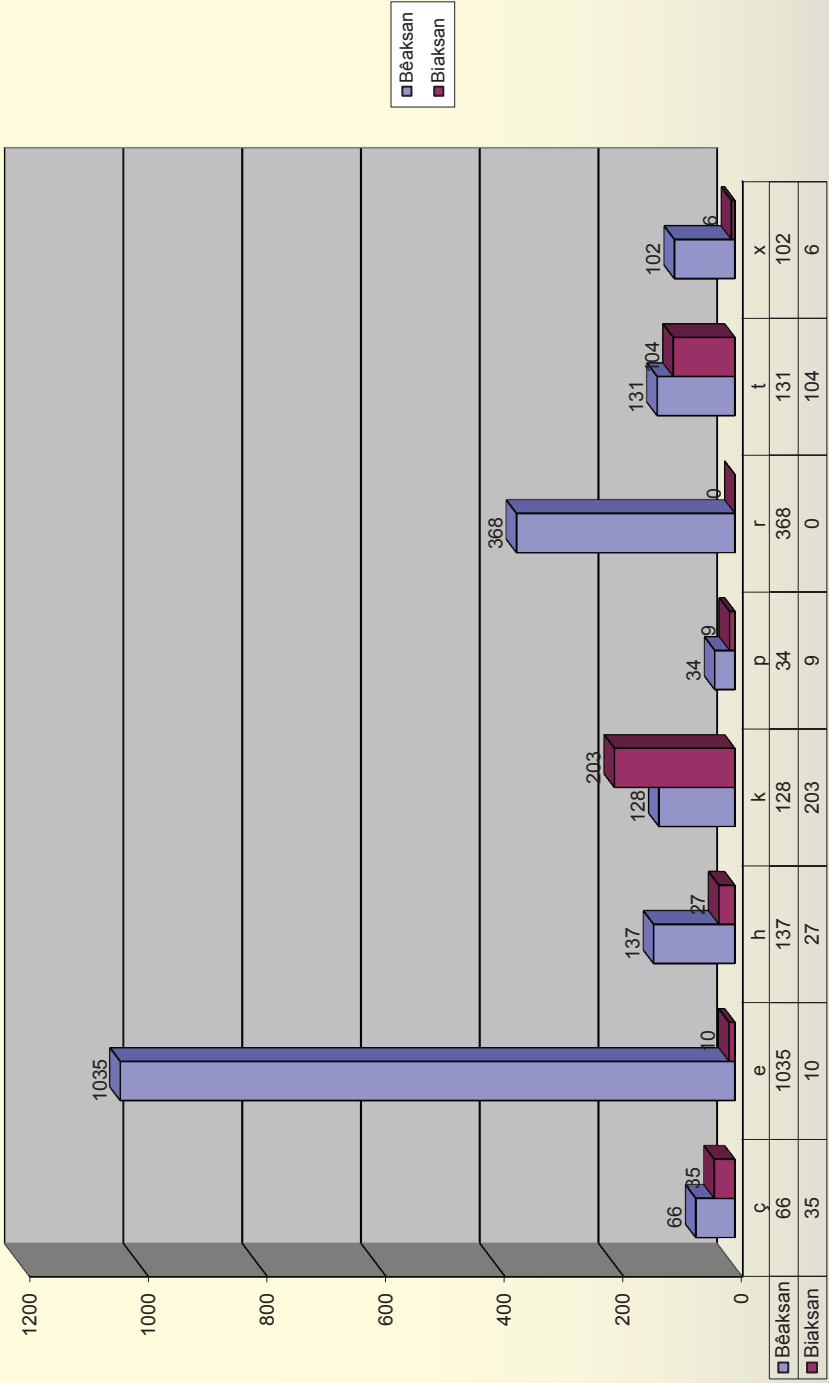
Frékansa tîpan li gor rêza alfabetîk (8641 Tîp)

Frekansa Herfan

Frékansa tîpên biaksan û é béaksan (ji herfên p, ç, t, k nerm û hişk) (Tev 2395)

Fréqansa tîpên biaksan û é béaksan (Tev 2395) (ji herfên p, ç, t, k nerm û hişk)

Hejmara Tîpan Li Gor Rêza Alfabetîk (8641 Tîp)

Tîp	Hejmar
a	821
b	295
c	79
ç	101
d	489
e	1045
ê	449
f	32
g	178
h	164
i	846
î	299
j	133
k	331
l	203
m	262
n	569
o	195
p	43

q	59
r	368
s	156
ş	103
t	235
u	79
û	118
v	163
w	173
x	108
y	195
z	102

Hejmara Tîpan Li Gor Rêza ji pîrbûn ber bi hindikbûnê ve
(8641 Tîp)

Tîp	Hejmar
e	1045
i	846
a	821
n	569
d	489
ê	449
r	368
k	331
î	299
b	295
m	262
t	235
l	203
o	195
y	195
g	178
w	173

h	164
v	163
s	156
j	133
û	118
x	108
ş	103
z	102
ç	101
c	79
u	79
q	59
p	43
f	32

Tîpên biaksan û ê bêaksan (2395 Tîp)

Tîp	Bêaksan	Biaksan	Tev
ç	66	35	101
e	1035	10	1045
h	137	27	164
k	128	203	331
p	34	9	43
r	368	0	368
t	131	104	235
x	102	6	108
Tev	2001	394	2395

*Ziman; çiqas lêkolîn li serê bêne
kirin ewqas geştir dibê, firehtir dibe.
Bi saya lêkolînan dewlemendîya
zimanan derdikevê pêş. Ev xebat
ji bo dewlemendîya zimanê kurdî
nîşaneyeke. Di vê xebatê de dudo
xebat li ser ekola kovara Hawarê
ye. Di kovara Hawarê de dîdaktîzm
û mêldarî û mijara dî jî di kovara
Hawarê de Folklor. Ji folklorê mabest
folklorê kurdîye.*

